

הלכות תפלה קה"קט

יז מעה במנחה של שבת והתפלל י"ח ולא הזכיר של שבת¹⁹ אע"פ שלא יצא ידי חובתו וצריך לחזור ולהתפלל²⁰ אם הוא נזכר מבעוד יום מ"מ אם לא נזכר עד שחשבה א"צ להתפלל ערבית שתים שהרי בערבית ג"כ לא יתפלל רק י"ח של חול כמו שהתפלל במנחה ולא רויח כלום בתשלומין אלו ויש אומרים¹⁹ שכיון שלא יצא במנחה ה"ז כאלו לא התפלל כלל שצריך להתפלל ערבית שתים והדבר מוכרע¹⁹ ולצאת ידי ספק יתפלל הב' בתורת נדבה וא"צ לחדש בה דבר שכיון שמתפלל על הספק אין לך חידוש גדול מזה כמו שנתבאר בס' ק"ז¹⁹.

וכן אם לא הזכיר יעלה ויבא במנחה של ראש חודש²⁰ ובלילה אינו ראש חודש אבל אם בלילה ג"כ ראש חודש צריך להתפלל ערבית שתים לדברי הכל²⁰ שהרי רויח הזכרת יעלה ויבא בתפלת תשלומין וכן הדין בליל יו"ט ב' צ"ב.

וה"ה אם שבת ותן מל ומטרא²¹ או משיב הרוח²¹ שירויח אותם בתפלת תשלומין²¹:

יח הטועה ומזכיר מאורע שאר ימים בתפלה שלא בזמנה כגון יעלה ויבא שלא בראש חודש והולו של מועד או של שבת ויו"ט בחול אם נזכר שמועה פוסק מיד אפילו באמצע הברכה²² ואם לא נזכר עד לאחר שגמר הברכה או כל התפלה יש אומרים²² שאין הזכרת מאורע שאר ימים חשובים הפסק בתפלה להצריכה לחזור לראש או לתחלת הברכה שהפסקי בה וי"א²² שדינו כאלו הפסקי בשיחה באמצע התפלה שצריך לחזור לראש או לתחלת הברכה שהפסקי בה על דרך שנתבאר בס' ק"י²² ד"ד צ"ג (ולענין הלכות) אע"פ שספק ברכות להקל מ"מ בתפלה הואיל והולאו שיתפלל אדם כל היום לפיכך כל מקום שהדבר מוכרע יחזור ויתפלל בתורת נדבה ואין צריך לחדש בה דבר כמו שנתבאר²²:

קמ דיין איך יתנהג היחיד לבוין בתפלתו עם הצבור וכו' ה' סעיפים:
 א הנכנס לבית הכנסת ומצא צבור מתפללין י"ח (של מנחה) ואין השעה עוברת עדיין ב אם יכול להתחיל י"ח ולגמור עד שלא יגיע הש"ץ לקדושה יתפלל ואם לאו אל יתפלל עד שענה אמן אחר האל הקדוש שאמנ זה חשוב כקדושה²³ ואם שמע כבר קדושה או שיודע שישמע אח"כ א"צ להמתין²³.

צו אור דונו ח"א סוף סי' צה, הובא בדרכי משה סי' ג.
 הגהות סוף סי' יא אות מה. רמ"א סי"ב. וראה לקמן סי' רסח סי"ג.
צז ב"י (בסוף הסי') מאמדות חיים בשם הרב רבינו יונה. שו"ע סי"ב.
צח ט"ז ס"ק יב. עונת תמיד ס"ק יט.
צט סוף ד.
ק וראה לקמן סי' תקפב סי"ב.
קא לעיל סוף ד' עש"ג. וראה גם לקמן שם. וראה תהלה לדוד ס"ק פז.

מד תוספות ברכות כו, ב ר"ה טעה, וזכור (פי' קו ח) סי' רצב בשם רבינו יהודה (ישם בברכות בתום ר' הירוש).
 מ"ז ס"ק יא. מ"א ס"ק פז.
מה כולקמן סי' רסח סי' וואלך. וראה לעיל סי' ד.
מו הגר"ב רבינו יונה רפ"ד בברכות, והרא"ש ברכות שם סי' ב, וזכור שם בשם זכתינו פרוכניצא. מ"ז שם. מ"א שם.
מז הרא"ש שם בשם הרב רבינו יונה שם. מור שם. שו"ע סי"א.
פח סי"א. וראה לקמן סוף סי"ח.
פט ראש משו"ע סי' תכב סי"א.
צ תוס' והרב רבינו יונה והרא"ש שם. מור סי' קה וסי' תכב. שו"ע סי"א.
צא ח"א ס"ק פז.
צב ראה לקמן סי' תפז סוף סי' ועי' גיר"ת (גז) הוב' ח ע' ס.
צג ראה לקמן סי' קיז סי"ד.
צד שאם לא אמר מורד הגשם מחזירים אותו, ראה לקמן סי' קד סי"ג.
צה מ"א שם.

סימן קט

א ר' יהושע בן לוי ברכות כא, ב.
ב סוף סי' יא. הגהות מייסגויות ד"ק. פ"י מהל' תפלה. שו"ע סי"א.
ג ירושלמי ברכות פ"ד הל' ג. ב"י ודרכי משה הארוך ביעת תרומת הרשן סי' יא. רמ"א סי"א. עיי' מ"א סי' ד.
ד ראה לעיל סי' ס"ז סוף סי' פ"ה וש"נ.
ה ח"א ס"ק ג.

הלכות תפלה קט

ואם מצא הצבור מתפללין ערבית אם יכול להתחיל ולגמור עד שיגיע ש"ץ לקדיש שלאחר י"ח¹ בענין שיוכל לענות אחריו יהא שמייה רבא על דרך שנתבאר בס"י ז"ל² אפילו אם לא יוכל לענות אמן יהא שמייה רבא כמ"ש שם יתפלל ואם לאו אל יתפלל אע"פ ששמע כבר קדיש בערבית לפי שהקדיש אין לו קצבה.

ומ"מ הקדושים שמן עלינו ואילך בין בשחר בין בערב כיון שאינן אלא מנהג³ אפשר שא"צ להמתין עליהם⁴.

אבל אם פורסם על שמע⁵ והוא לא שמע עדיין ברכו צריך להמתין בשביל ברכו⁶ ואפילו אם אומרים אותו בלא קדיש כגון בערבית⁷:

ב ואם נכנס לבית הכנסת אחר קדושה⁸ או שנכנס קודם לכן והמתין עד לאח"כ⁹ אם יכול להתחיל ולגמור עד שיגיע הש"ץ לשומע תפלה בכדי שיוכל לענות אמן אחר ברכת שומע תפלה¹⁰ שאמן זה ג"כ חשוב בקדושה וקדיש¹¹ יתפלל ואם לאו אל יתפלל עד לאחר מודים¹² וכן בשבת¹³ ויו"ט¹⁴ ומוסף ראש חודש¹⁵ שאין בהם אמן של שומע תפלה¹⁶ לא יתפלל אלא אם כן יוכל לגמור קודם שיגיע ש"ץ למודים¹⁷ כדי שישחה עם הצבור כמודים שאם הם יכרעו והוא לא יכרע עמהם יהא נראה ככופר כמי שהכריזו כורעים ומשתחווים לו¹⁸ (וכן בכל מקום שהצבור כורעים ומשתחווים כגון בעלינו¹⁹).

והוא הדין אם יכול להגיע למודים או לאחת מהברכות ששוחים בהן כשיגיע ש"ץ למודים יתפלל²⁰ ואף על פי שלא יכול לומר מודים שהצבור אומרים אין בכך כלום כיון ששוחה עמהם.

כמה דברים אומרים כמוסף או במנחה או אפילו בתפלת שחרית וממתין קודם חתימת גאל ישראל²¹ אבל אם אמר עד גאל ישראל שאינו יכול עוד להמתין ולענות משום סמיכת גאולה לתפלה²² ומוכרח להתחיל ולהתפלל מיד ונודמן לו שמוע ש"ץ למודים והוא באחת הברכות באמצען ישחה עמו²³ שמותר לשוחת באמצע כל הברכות²⁴ אבל אם אינו מוכרח להתחיל מיד לא יתחיל על סמך שישחה באמצע איוו ברכה כי שמה לא יוכל לצמצם שיהיה באמצע ברכה כשמוע ש"ץ למודים²⁵ אלא יהיה בתחלת ברכה או בסופה ואין שוחין בתחלת ברכה או בסופה אלא באבות ותורה כלבר כמו שיתבאר בס"י [ק"ג]²⁶ ואם יתן לבו לצמצם בזה ישרד ולא יכוין יפה בתפלתו²⁷:

כ ראה מור סי' תכג.
כא ראה תרימת הדשן סי' יא.
כב ראה ברכות כא, ב. מור, כ"י, שיע"ט סי' א.
כג דש"י ברכות שם ד"ה רב הונא. תוס' שם ד"ה ע"ד, מור.
כד מ"ז סי' א. וראה לקמן סי' קנ"ג סי' א. ועל"ל סי' סו סי' א.
כה ש"ל"ה עיני תפלה (ד"ה בפ' א"ק) כ"ש מר"ש מלובלין. הובא באל"י רבה סי' נא סי' ח. וראה לקמן סי' קנ"ג.
כז תוס' שם. רא"ש פ"ג דברכות סי' יח. מור וש"ע סי' א.
כח ת"א סי' ה. וע"ל לעיל סי' סו סי' א.
כט ראה לקמן סי' ק"א סי' א. וראה ע"ז במע"ה הבא.
כס ד"ת בתוס' ברכות כא, ב ד"ה ע"ד, וברא"ש פ"ג דברכות סי' יח. הדב"ט הרא"ש שם. מור וש"ע שם.
כט כדלקמן סי' קנ"ג סי' א. וש"ע.
ל ב"י סי' קנ"ג. עולת תמיד סי' ק. ה. אליה רבה סי' ה.
לא סי' א. וש"ע.
לב פ"ד סי' א. בהגהה.

1 תוס' רבינו יהודה ברכות כא, ב (ד"ה ו' יתכן) בשם ר"ח. מרדכי ברכות רנו סמ"ע בשם ר"י. ש"ע סי' א. מ"א סי' א.
**2 ז"ל.
3 ז"ל.
4 סי' א.
5 ראה לעיל סי' נה סי' א. וש"ע.
6 ז"ל.
7 ראה לעיל סי' נה סי' א. וש"ע.
8 ז"ל.
9 ראה לעיל סי' נה סי' א. וש"ע.
10 ז"ל.
11 ז"ל.
12 ז"ל.
13 ז"ל.
14 ז"ל.
15 ז"ל.
16 ז"ל.
17 ז"ל.
18 ז"ל.
19 ז"ל.
20 ז"ל.
21 ז"ל.
22 ז"ל.
23 ז"ל.
24 ז"ל.
25 ז"ל.
26 ז"ל.
27 ז"ל.**

הלכות תפלה קט

שזו

ג' וכשהוא מוכרח להתחיל מיד ומתחיל עם הש"ץ כשיגיע עם ש"ץ לנקדישך או לנקדש כפי נוסח מדינות אלו¹⁷² יאמר עמו מלה במלה כל נוסח הקדושה כמו שהוא אומר¹⁷³ שאף שאין היחיד אומר קדושה בתפלתו כשהוא אומר עם הש"ץ אינו נקרא יחיד¹⁷⁴ וכן יאמר עמו מלה במלה כל נוסח ברכת האל הקדוש וברכת שומע תפלה¹⁷⁵ כדי שישיים הברכה עם הש"ץ ביחד ושוב א"צ לענות אמן כמו שהש"ץ א"צ שהצבור עונים אחריו ועניית הצבור היא ג"כ על ברכות של זה וגם יכוין שכשיגיע ש"ץ למודים יגיע גם הוא למודים או להטוב שמך כדי שישחה גם הוא עם הצבור במודים ואם יכול לגמור כל התפלה עד שיגיע ש"ץ לסיום שומע תפלה¹⁷⁶ יכול להתפלל בפני עצמו אחר סיום האל הקדוש.

ובכל זה כשמוכרח להתפלל מיד¹⁷⁷ משום סמיכת גאולה לתפלה¹⁷⁸ או מפני שהשעה עוברת¹⁷⁹ אבל אם אינו מוכרח לא יתחיל עם הש"ץ ולומר עמו נוסח הקדושה לפי שלכתחלה צריך לשתוק ולשמע נוסח הקדושה מפי הש"ץ¹⁸⁰ ולענות אחריו קדוש וברוך וימולך¹⁸¹ כלכך כמו שכתבאר בס' קכ"ה¹⁸²:

ד' מי שבא לבית הכנסת תיכף אחר קדושה ואם ימתין עד אחר שיגיע ש"ץ למודים לא יוכל לענות אמן יהא שמייה רבא (אחר הקדיש) שאחר י"ח¹⁸³ ואם ימתין עד אחר הקדיש יעבור זמן התפלה או לא יוכל להתפלל ערבית עם הצבור יתחיל מיד שמוטב לבטל מודים מלבטל אמן יהא שמייה רבא¹⁸⁴.

וה"ה אם בא סמוך לקדושה ואם יתחיל מיד לא יוכל לומר קדושה ואם ימתין עד אחר קדושה לא יוכל לומר מודים ואם ימתין עד אחר מודים יעבור זמן התפלה¹⁸⁵ יתחיל אחר קדושה שמוטב לבטל מודים מקדושה עם הצבור.

ואם בא סמוך לקדיש ואם יתפלל תיכף יבטל אמן יהא שמייה רבא¹⁸⁶ ואם ימתין עד אחר קדיש לא יוכל להתפלל ערבית עם הצבור¹⁸⁷ מוטב להתפלל עם הצבור:

ה' יחיד העומד בתפלת י"ח וכשמגיע למקום קדושה היו הצבור אומרים קדושת ובא לציון¹⁸⁸ או קדושת יוצר¹⁸⁹ אינו אומר עמהם קדוש לפי שאין הקדושות שוות ויש מי שאומר¹⁹⁰ שה"ה אם היה הצבור אומרים קדושת מוסף והיחיד מתפלל שחרית אינו אומר עמהם קדוש שאין הקדושות שוות.

וה"א¹⁹¹ שקדושת שחרית וקדושת מוסף נקראות קדושות שוות משא"כ קדושת ובא לציון

מב ולמנהג הבי"ד שאומרים גם נקדישך, עי' מסורת השלחן ס"ב כ סק"ד.

מג ס"א.

מד מ"א ס"ק ב.

מה ראה לעיל ס"ג נג.

מו מ"א שם.

מז מ"א שם.

מח ראה לעיל ס"ז צ מ"ו וש"נ.

מט דשנ"א בתשובה ה"א ס"ב קמח. שיליע ס"ג.

נ מ"א ס"ק י.

נא שריע שם.

נב ב"י מצאתי כתוב בשם הגאונים, ודמ"א ס"ג ועי' בדרכי משה אות ג.

לג ראה לקמן ס"ב קכ"ה מ"א וש"נ.

לד הרי"ף פ"ג ברכות (ג, ב) בשם רב האי. רמב"ם פ"ג סוף תפלה ה"ג. חוס' ברכות כא, ב ד"ה אין. דא"ש

ברכות שם ס"ז. מור ושיליע פ"ב. וראה לקמן ס"ב קכ"ד.

לה ראה תוס' שם. לבוש ס"ב. דמ"ט ע"י ס"ז ס"ב קכ"ה ס"ק א, ולקמן ס"ב קכ"ה ס"א.

לו שול"ת תרומות הדשן ס"א. א. ב"י. שיליע שם.

לז מ"א ס"ק ג.

לח דרכי משה ס"ק ד במשנתעות הטור ס"ב קט וס"ב קכ"ד. רמ"א ס"ב.

לט ראה ערוך בסעף הקודם וש"נ.

מ ראה ערוך לקמן ס"ב קכ"ד.

מא דרכי משה הובא במ"א ס"ב ק.

הלכות תפלה קטקי

וקדושת ויצר שאינו אלא סיפור דברים כמו שנתבאר בס' נ"ט¹ וכן עיקר (ומכאן אתה למד שהיחיד כשמגיע בתפלתו לברכת אתה קדוש יכול לענות קדוש עם הצבור אע"פ שהוא לא אמר ולא שמע נקדש או נקדישך מפי הש"ץ² שהרי קדושת ויצר וכו' ולציון אין בהם נקדש ואע"פ כן לא מנעוהו אלא מפני שאין הקדושות שוות):

קן דין היוצא לדרך ופועלים מה יתפללו וסדר תפלת הדרך ובית המדרש וכו' יו"ד סעיפים:

א בשעת הדחק³ שאי אפשר לו להתפלל שמונה עשרה ברכות כגון שהשעה עוברת⁴ או שהוא בדרך וירא שמוא יפסקוהו עוברי דרכים⁵ אם יתפלל כל שמונה עשרה ברכות דרך הילוכו או מיושב או מעומד כמו שנתבאר בס' צ"ד⁶ או שעומד במקום שהוא מטרוד וירא שמוא יפסקוהו⁷ או שלא יוכל להתפלל תפלה ארוכה ככוונה מהמת מדרת דעתו מתפלל מעין שמונה עשרה⁸ שהוא תפלת הבינוני⁹ שכוללת כל ה"ג ברכות אמצעות ותוהם כשומע תפלה וצריך לומר לפני ה' ברכות ראשונות כתקן ולאחריה ג' אחרונות כתקן¹⁰.

וצריך לאמרן כולן מעומד¹¹ ואינו יכול לאמרן דרך הילוכו בדרך כמו שהתירו בתפלת שמונה עשרה כרי שלא יטרד לבו בעיבוד דרכו ולא יוכל לבין כמו שנתבאר שם לפי שכיון שמתפלל תפלה קצרה מעין י"ח לא יטרד כל כך בעמודותיו¹² וכשיגיע לביתו א"צ לחזור ולהתפלל י"ח¹³ הואיל וכבר אמר מעין י"ח י"ד.

ואינו מתפלל הבינוני לא כימות הגשמים¹⁴ מפני שצריך לומר שאלה בברכת השנים¹⁵ ולא במציאת שבת ויו"ט¹⁶ מפני שצריך לומר הברלה בחונן הדעת¹⁷ (ואין לו לכללן בהבינוני¹⁸ לומר בה מעין הברלה ושאלה לפי שהשאלה והברלה אינן ברכות בפני עצמן אלא תקנו לכללן בברכות י"ח שאלה בברכת השנים והברלה בחונן הדעת ואם היה אומר בהבינוני מעין הברלה ושאלה היה נראה שהן ג"כ ברכות בפני עצמן¹⁹ כמו כל ברכות האמצעות שאומר מעין כל אחת ואחת בהבינוני):

גג ס"ב.
נד ע"י לכתב ס"י קב"ה ס"א.

ט שחזאל שם כט, א ורש"י ד"ה הבינוני (ורש"י יומא פג, ב ד"ה שבע). מור וש"ע ולבוש ס"א.
י נמאד שם ל, א, רש"י יומא שם (וראה רש"י ברכות פג, א ד"ה מעין). מור וש"ע שם.
יא ברכות ל, א, מור וש"ע ס"א.
יב תוס' ברכות שם ד"ה מנמך. דא"ש פ"ד רבירות סוף י"א, די, מ"א ס"ק ג.
יג נמאד שם. מור וש"ע שם.
יד ע"י רש"י ברכות שם ד"ה וכו'. וראה להלן ס"ג.
טו רב ברבי ברכות כט, א, מור וש"ע ס"א. פ"ז ס"ק א, מ"א ס"ק ד.
טז כולקמן ס"י קין.
יז שחזאל ברכות שש. מור וש"ע שם. פ"ז שם. מ"א ס"ק ג.
יח כולקמן ס"י רצה.
יט ע"י בקו"א (לא הגיע לדנו)
כ הדב רבינו יונה ברכות כט, א (ד"ה מפני) הובא כריי, וראה גם ספר וכו' לר' ישמעאל הבתן פ' תפלת השחר. פרישה סוף אות ד, אליה רב ס"ק ד.

סימן קי

א יור"ד לכתב פ"ד (יט, ב, כ, ב) ומבי"ט פ"ב מהל' תפלה ה"ב רשב"א בתשובה ח"ד ס"י קה בשם הגאונים. רא"ש פ"ד רבירות סוף ס"י יז. וסוף ס"י יח. מור וש"ע ס"א.
ב כה"ג (הוב"ג) הובא במ"א ס"ק א.
ג תוס' ברכות כט, א ד"ה ליש. תר"י ברכות ג, א בשם תר"י. רא"ה ברכות ל, א ורשב"א בתשובה שם בדעת הר"ף שם. מור וש"ע שם.
ד ברכות ג, א ורש"י ד"ה תפלה ותוס' ד"ה היה. ב"ח. מ"א ס"ק ב. וראה לעיל ס"י צ ס"ה.
ה ס"ה וש"ג.
ו הרב רבינו יונה שם. ש"ע ס"א. ולעיל ס"י צ ס"ה וס"י נתבאר כצד מתפלל שם שמו"ג.
ז ראה ומבי"ט פ"ב מהל' תפלה ח"ב. וראה רשב"א בתשובה ח"ד ס"י קה.
ח תוסה ברכות כז, ב, מור.